

KONSTANTIN SERGEEVICH STANISLAVSKIY SISTEMASINIŇ AKTYOR TÁRBIYASINDAĜI ÁHMIYETI

Ózbekstan mámleketlik

kórkem óner hám mádeniyat institutı

Nókis filialı quwırshaq teatr aktyorlıĝı studentı

Qosbergenov Aqilbek Idirisovich

Annotaciya: *Bul maqalada tiykarınan pútkil dúnya júzi teatrı ushın óziniń barlıq ómirin sarıplaĝan Konstantin Sergeevich Stanislavskiy hám onıń jaratqan birden-bir sisteması tuwralı sóz baradı. Stanislavskiy óz sisteması menen aktyorlıq hám rejissyorlıq ónerine qanday ózgerisler kiritkeni haqqında aytılgan. Ol ne ushın birden-bir sistema jaratıw ushın pútkil ómirin sarıplaĝanı hám buĝan ne sebep bolĝanı keńnen ashıp berilgen.*

Annotacia: *This article is mainly about Konstantin Sergeevich Stanislavsky, who spent his whole life for the world theatre, and the unique system he created. It has been told how Stanislavsky changed the art of acting and directing with his system. Why he spent his whole life to create a single system and what led to this is widely revealed.*

Gilt sózler: *Aktyor, sistema, rejissyor, Stanislavskiy, teatr, tvorchestvo, iskusstvo, artist, saxna, Meniń ónerdegi ómirim, MXT, Trening hám mushtra, rol, teoriya, praktika.*

Konstantin Sergeevich Stanislavskiy óz sisteması menen aktyorlıq hám rejissyorlıq ónerinde úlken ózgeris kirgizdi. Ol óz kitabına jazĝan sóz basın usınday sózler menen tamamlagán edi Biraq kitabımda jazĝanlarım ayırım dáwir hám sol zaman adamlarına tiyisli bolmay bálkim hámme zamandagı aktyorlıq qábiletine iye bolĝan bárshe millettiń organik tábiyatına tiyislidir. Stanislavskiy óz sisteması menen teatrdan jeńil qılıqlardı quwıp shıĝardı hám teatrĝa shınlıqtı haqıyqatlıqtı alıp kiriwge háreket qıldı. Ol óziniń pútkil ómirin tetatr ushın baĝısladı

K.S.Stanislavskiy ómiri dawamında barlıq kúsh - qúdretin kórkem – ónerge, ayırıqsha teatr ónerin rawajlandırıwǵa, professional teatr jaratıw maqsetine sarıpladı. Tek rus teatr tariyxı, onıń rawajlandırıw basqıshların ĝana emes, dúnya teatr rejissyor hám aktyorları jumısları menen keńnen tanıstı. Óziniń tvorchestvostındaĝı erisken jetiskenlikleri haqqında 8 tonnan ibarat memuar jaratıp, usı shıĝarmalar arqalı óz sistemasınıń mánisin túsindiriwge háreket etti. Ol jaratqan <<sistema>> realistic iskusstvo bolıp, barlıq aktyorlıq hám rejissyorlıq mektebiniń tiykarına aylandı. Usı sistemada bir qansha artistlik áwladlardıń tájiriybeleri ulıwmastırılıp, zamanagóy teatr estetikasınıń tiykarǵı tárepleri sıpatlangan. Sol sebepli onıń tvorchestvolıq ideyaları, estetik dástúri putkil jáhánde tán alındı.

Saxnanıń «sıyqırlı sandıǵınıń» kiyeli giltin jalǵız ózi jeke dara islegen ulıwma, alım óziniń «sistemasında» teatr óneriniń kórkemlik progressin, ósiwin, rawajlanıwın, ózgeriwin, túrleniw processin tereń tamırı menen qazbalap saxnalıq realizmniń materialistik

teoryasınıń ilimi – originallıq haqıyqıy nızamlıqtı ashıp berdi. Aktyor óneriniń saxnalıq teoryasınıń irge tasın qalaǵan K.S.Stanislavskiydiń birden-bir dóretiwshilik maqseti aktyor dóretiwshiliginiń kórkemlik sapasın praktikalıq tájiriybeleri arqalı sheberliktiń shıńına jetkeriw boldı.

“Stanislavskiy barlıq izleniwleriniń, barlıq boljawlarınıń, teatr maqsetleri haqqındaǵı barlıq túsikleriniń ústinde jalǵız haqıyqatlıq húkim súredi”

Pútkil álemniń saxna ádebiyatı – saxna tuwralı jazılǵan kóp miynetleriniń ishinen K.S.Stanislavskiydiń “Meniń ónerdegi ómirim” atlı memuarlıq hám ómirbayanlıq kitabı ayırıqsha áhmiyetke iye bolıp, ol klassikalıq shıǵarmalar qatarınan orın aldı.

Óziniń ideyalıq baylıǵı, kórkemlik kestesi menen ruwxıy kúshi jaǵınan teńsiz bolǵan K.S.Stanislavskiydiń usı miyneti eń dáslep 1920-jılı anglichan tilinde AQSH ta basılıp shıqtı. Soń 1926-jılı orıs tilinde Moskvada basılıp shıqtı. “Meniń ónerdegi ómirim” atlı kitabınıń aqırında “Meniń sistemam;

1. «Aktyordiń óz ústinde ishki hám sırtqı jumıs islewi» («Внутренняя и внешняя работе артиста над собой»)

2. «Rol ústinde ishki hám sırtqı jumıs islewi» («Внутренняя и внешняя работ над ролю») sıyaqlı baslı eki bólimnen turadı” – dep jazadı.

Balalıq waqtınan qaǵaz betine túse baslaǵan kúndeliklerine hám qoljazbalarına názer salsaq, K.S.Stanislavskiy óz sistemasın júdá jas waqtınan 1877-jıldan baslap yaǵnıy, 14 jasınan jaza baslaǵan. Eger K.S.Stanislavskiydiń 1863-jılı tuwılıp, 1938-jılı dúnyadan ótkenin esapqa alsaq sistemasınıń jazılǵanına 61 jılday bolǵan eken. K.S.Stanislavskiydiń bala waqtınan tınım tappay tis-tırnaqlap izertlegen dóretiwshiliginiń teoriyalıq hám ámeliy miynetleriniń tájiriybesin jıynaǵan ataqlı sistema ullı saxna óneri reformatorınıń pútkil sanalı ómiriniń sońǵı saatına deyin sozılǵan úlken miynetini bolǵan. Ushı qıyırı joq qoljazba kúndelik dápterlerine túsken mol derekler menen materiallarǵa qaraǵanda, yarım ásirde aslam waqıtınıń ózi de kitaptıń pútkil jazılıw processinde avtordıń dóretiwshilik baǵdarlaması, niyetlegen maqseti menen kólemin tolıq qamtıy almaǵanday. K.S.Stanislavskiydiń óz qolı menen jazǵan mol miyrasları MXT tıń muzeyinde saqlawlı tur. Buǵan dáliyl K.S.Stanislavskiydiń aktyorlarǵa praktikalıq shınıǵıwlar tuwralı sabaq beretuǵın “Trening hám mushtra” degen shıǵarmasınıń juwmaqlanbay qalıwı gúwa. K.S.Stanislavskiy aktyor tárbiyasınıń dóretiwshilik miynetin sistemalı islew, yaǵnıy aktyor óziniń grammatikasın qalıplestiriw kerekligin qattı sezgen bolıwı kerek. Sebebi 1889-jılı jazǵanında; Artist óz óneriniń álipbesin yamasa grammatikasın jedel meńgeriw kerek, – degen tujırımǵı gápi bar. Artist ózi ushın hawaday kerek jaǵdaylardı jaqsı meńgermey turıp, rolge pútkilley beriliwge yamasa saxnaǵa ómir alıp keliwge tırısıwdıń keregi joq.

Usınday dereklerge qaraǵanda jas waqtınan-aq onıń ónerge degen estetikalıq hám jámiyetlik kózqarası batıl túrde qalıplese baslaǵan. Birinshiden K.S.Stanislavskiyden aldın birde-bir elde saxna óneri haqqında jazılǵan reje burın-sońlı bolmaǵan. Sonlıqtan, aktyor

dóretiwshiligi tuwralı tuńǵısh rejeni tıńnan tuwǵızıw tek K.S.Stanislavskiydiń ǵana baxtına jazılǵan.

Stanislavskiy sistemasınıń baslaw bulaǵı – miynet. Teoriya menen ámeliyattı tıǵız baylanıstıra otırıp, úzliksiz túrde uzaq waqıt saxnalıq shınıǵıwlar islew nátiyjesinde ǵana dóretiwshilik tabıslarǵa qol jetkeriwge boladı.

K.S.Stanislavskiy sistemasınıń ilimi qúdiret kúshi menen hám tábiyǵıy tórkini teoriya menen ámeliy processtıń bir anadan tuwılıp garmoniyalıq dawıs shıǵarıwında. Sebebi K.S.Stanislavskiy ónerdi-ómirден, ómirди-ónerден bólip qaraǵan emes. Óner menen ómir birligi – sistemanıń baslı tirishiligi. Sistema – saxna adamnıń dóretiwshilik ruwxına qanat baylap, onıń ishki kórkemlik álemin haqıyqat penen tabısqa, isenim menen sezimge, sulıwlıq penen gozzallıqqa, tolǵanıс penen tebreniske jeteleytuǵın jolbasshı process. Sistema – aktyor sheberligin ómir menen baylanıstırıp izertleytuǵın ilim. Onıń qúdiret kúshide usında.

Stanislavskiydiń ideyaları hesh qashan umıtıwǵa yamasa joǵaltıwǵa bolmaytuǵın ideyalar, biz olarǵa bárhama umtılıwımız kerek. Bul biziń milliy ónerimizdiń gúzar jolı. Ustaz tiri waqtında, onıń jolin ózimiz dawam etiwge tuwrı keledi. Geyde aljasıwıń da itimal. Dóretiwshilik ruwxsız sistema, jansız metod. Tek dóretiwshilik yosh penen suwǵarılǵan sistema ǵana jaqsı nátiyje beriwı múmkin. Sistemanıń dóretiwshisi Stanislavskiy qúdiretli dóretiwshilik imkaniyatqa iye insan boldı hám oǵan dóretiwshilik qatnasta bolmay qollanıwdıń iláji joq. Sebebi metodtıń ózi dóretpeydi, al aktyor, xudojnik dóreledi, al sońǵı waqıtlarda dóretiwshilik samokatqa minip ónerge kirip keletuǵınlar sanı kóbeyip ketti.

Búgingi kúnge shekem Stanislavskiydi úyreniwdi dawam etip atırǵan bizlerdiń sanımız az emes. Ol teatr ushın tuwıldı, teatr ushın jasadı hám birden-bir sistemanı jarattı.

PAYDALANILǵAN ÁDEBIYATLAR:

1. Najimatdin Ańsatbaev Teatr hám aktyor
2. A.Talanov. K.S.Stanislavskiy Moskva 1965
3. В.Топорков. К.С.Станиславский на репетиций. Искусство Москва-1950.
4. K.S.Stanislavskiy Aktyorning óz ustida ishlashi. Toshkent.
5. K.S.Stanislavskiy Sańatdagi hayotim. Toshkent 1965
6. Ю.С.Калашников. Эстетический идеал К.С.Станиславского Москва-1965.